

Kádár és Köves

VISSZHANG - XLVII. évfolyam 24. szám, 2003. június 13.

Kertész Imre május 30-i ÉS-interjújában azt nyilatkozta, hogy a Sorstalanságot voltaképpen a Kádár-rendszeréről írta. Nehéz helyzetben vagyok, amikor vitába szállok ezzel az állítással, hiszen ki volna érdekesebb a szerzőnél arra, hogy megmondja, miről szól igazából műve. Anélkül, hogy belevesznénk értelmezésméleti kérdésekbe, és kimutatnánk, hogy nem így van (nem lenne nagy haditett), bőven elég, ha elolvassuk Kertész Imre regényét, amiben természetesen egyetlen szó sincs a Kádár-rendszeréről, a könyvnek nem szereplője sem Biszku Béla, sem Aczél György, sem Apró Antal, és a fusimunkával, a gmk-val vagy a Gorenje-hűtőgéppel sem találkozhatunk lapjain, ahogy a jereváni rádió mondaná, nem ezért szeretjük. A regényben ezen kívül semmi nem utal arra sem, hogy ilyen allegóriát kéne benne gyanítanunk, éppen ellenkezőleg, a Sorstalanság kifejezett gyanúval kezeli a könnyed retorikai mozgásokat, felcseréléseket, összemosásokat, szóval mindazt, amit Kertész Imre ebben az interjúban elkövet. A könyv szerzőjének állítása annyira bizarr, hogy vitatkozni se igazán lehet vele. Kertész 75-ben bűjtatott rendszerkritikai művet írt, és azt - mondjuk a török hódoltság kora helyett - a Soá történelmi kulisszái közé helyezte, hogy elaltassa a cenzúra éberségét, mert tudta, hogy a Soá nem kavart érzelmeket, így jól elbújhat mögötte az "igazi" mondanivaló. Azt persze nem tudhatom, mire gondolt valójában Kertész Imre, de azt, hogy a könyv írása közben intenzívebb, fájdalmasabb élmény volt számára a Kádár-rendszer, mint Auschwitz - éppen szerinte - véget nem érő folytonossága, azt nehezen hiszem el. A Kádár-korszak (amiről - félreértések elkerülése végett - én is nagyon rosszakat gondolok) és Auschwitz felcserélhetőségének lebegtetését, mi tagadás, nem Kertész Imrétől vártam. Egyébként, ha komolyan gondolja, amit mondott, akkor - mivel teljes mértékben félreértették életművét - önérzetesen vissza kellett volna utasítania a Nobel-díjat. Azonban nyilván nem gondolja komolyan, hiszen ha végignézzük, mi mindent nyilatkozott ebben a kérdésben már, akkor látni fogjuk, hogy a regény szerinte is arról szól, amiről szó van benne - a Holocaustról. Kertész szereti elmondani, hogy műve nem Holocaust-regény, vagyis nem csak egy történelmi eseményről szól, hanem ezt az eseményt mintegy egyetemes érvényű metaforájává tágítja a totalitarizmusnak, a modernitáskritikának, az egzisztenciális határhelyzeteknek stb. Ez a felvilágosodás legrosszabb hagyományait vulgarizáló szöveg nem teszi lehetővé, hogy valami, az egyetemes emberin kívüli ügyben is meg lehessen nyilvánulni. Ha nem tudsz mást, mint eldolaní saját fájdalmad s örömed, nincs rád szüksége a világnak, s azért a szent fát félre tedd. Tatár György mondja egy helyütt, hogy olyan ez, mintha valaki apja temetésén csak az általában vett apát, az apa eszméjét vagy fogalmát lenne hajlandó gyászolni partikuláris édesapja helyett. Kertész talán azt szeretne volna ezekkel a roppant szerencsétlen mondatokkal jelezni, hogy vérbeli, valódi és elkötelezett demokrata, és szenvedélyesen gyűlöli a magát baloldalinak hazudó tekintélyuralmat is, ezt azonban a szélsőjobbos publicistákon kívül senki nem vonja kétségbe, őket meg nem lehet és nem is érdemes semmiről sem meggyőzni. Ezen kívül Kertész - érthető módon - úgy érezheti, érdemes meglepnie mindig valami eredetivel és mélyen olvasóit, akárhányszor kénytelen interjút adni. Ez az utóbbi meglepetése kicsit vaskosra sikerült. Ezért érthetetlen, hogy az interjú készítője, Rádai Eszter miért nem lepődött meg kicsit jobban Kertész hajmeresztő kijelentésein, noha érzékelte súlyukat, hiszen a tárgyalt kijelentés lett az interjú címe. Azaz legitimált, sőt magától értetődőnek vett egy enyhén szólva is roppant problémás értelmezést. Talán jót tenne az interjúknak, ha Kertész beszélgetőtársai a rossz értelemben vett tekintélytiszteletből feltett kérdéspanelek helyett (amelyek rendre a Kertész-életmű mellőzésének kérdésére futnak ki, ami egyrészt nem teljesen igaz, másrészt elviselhetetlenül szemforgató) kissé provokatívabbak lennének, nem tiszteletlenek, hanem, mondjuk, határozottabbak. Ebben az esetben talán Kertész sem érezné úgy, hogy ezt a jó értelemben vett riporter provokativitást neki kell pótolnia, ahogy

most tette. Azt javaslom, tekintsük ezeket a mondatokat egy kitűnő és szellemes író kevésbé sikerült bonmot-jának.

Vári György